

TIRIKLIKNING OG‘IR YUKI: TOG‘AY MURODNING “BU DUNYODA O‘LIB BO‘LMAYDI” ROMANIGA NAZAR**Ro‘ziyev Sherzod Yashinboy o‘g‘li**

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Markaziy Osiyo xalqlari tillari
va madaniyati instituti 4-bosqich 401-guruh talabasi,
e-mail:sherzodroziyev236@gmail.com

Jahongirova Sevara Nag‘matillo qizi

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Markaziy Osiyo xalqlari tillari
va madaniyati instituti 4-bosqich 401-guruh talabasi,
e-mail:jahongirovasevara28@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Tog‘ay Murodning so‘nggi yirik asari — “Bu dunyoda o‘lib bo‘lmaydi” romanining keng qamrovli adabiy-tanqidiy tahlili o‘rin olgan. Maqolada sho‘ro tuzumi davridagi o‘zbek ziyolilari va xalqining ijtimoiy-siyosiy fojiasi bosh qahramon Botir Firqa obrazi orqali tadqiq etiladi. Asarning o‘ziga xos “xirgoyi” uslubi, xalqona tafakkur va psixologik realizm tamoyillari ochib berilgan. Shuningdek, romandagi vijdon azobi, ma‘naviy javobgarlik va insonning o‘z o‘tmishi oldidagi ekzistensial hisobdorligi masalalari falsafiy jihatdan yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Tog‘ay Murod, Botir Firqa, psixologik realizm, sho‘ro tuzumi, vijdon, xirgoyi, milliy o‘zlik, ekzistensial fojia, badiiy mahorat.

Аннотация: В данной статье представлен комплексный литературоведческий анализ последнего романа Тогая Мурода «В этом мире нельзя умереть». Рассматривается трагедия узбекской интеллигенции и народа в условиях советского тоталитарного режима через призму образа главного героя — Батыра Фирки. В работе исследуются уникальная поэтика автора, ритмическая проза (стиль «хиргойи») и принципы психологического реализма. Особое внимание уделяется философским аспектам совести, моральной ответственности и экзистенциального кризиса личности, осознающей крах ложных идеологий.

Ключевые слова: Тогай Мурод, Батыр Фирка, психологический реализм, советский строй, совесть, ритмическая проза, национальное самосознание, экзистенциальная трагедия, художественное мастерство.

Abstract: This article provides a comprehensive literary and critical analysis of Toghay Murod’s final major work, the novel *One Cannot Die in This World*. The study explores the socio-political tragedy of the Uzbek intelligentsia and common people under the Soviet regime through the character of the protagonist, Botir Firqa. The article highlights Murod’s

unique "rhythmic prose" (khirgoyi) style, folk-inspired thinking, and principles of psychological realism. Furthermore, it examines the philosophical themes of guilt, moral accountability, and the existential responsibility of an individual toward their own past and conscience.

Keywords: *Toghay Murod, Botir Firqa, psychological realism, Soviet regime, conscience, rhythmic prose, national identity, existential tragedy, literary craftsmanship.*

Kirish

O‘zbek adabiyotida Tog‘ay Murod shunchaki bir yozuvchi emas, balki adabiy hodisadir. Uning ijodi o‘zbek milliy va ma‘naviy o‘zligini kuchli ifodalash vositasi bo‘lib xizmat qiladi. U o‘zining takrorlanmas, o‘ziga xos uslubi bilan zamondoshlaridan yaqqol ajralib turgan ijodkor sifatida tan olingan. Uning asarlari xalq ruhiga chuqur singib ketganligi, halollik va jasorat kabi xislatlarni tarannum etishi bilan ajralib turadi. Bu jihatdan, yozuvchining so‘nggi yirik asari bo‘lgan “Bu dunyoda o‘lib bo‘lmaydi” romani uning butun ijodiy va falsafiy izlanishlarining yakuniy nuqtasi, o‘ziga xos cho‘qqisi hisoblanadi. 2001 - yilda nashr etilgan bu asar adibning ko‘p yillik ijodiy mehnati (1994–1998 yillar) mahsuli bo‘lib, XX asr o‘zbek ziyolilari va xalqining sho‘ro tuzumi ostidagi fojialari haqidagi qat‘iy va yakuniy hukmnomadir.

Ushbu tahliliy hisobotda “Bu dunyoda o‘lib bo‘lmaydi” romani siyosiy tanqid doirasidan chiqib, vijdon, xotira va axloqiy javobgarlikdan qochib qutulib bo‘lmazligi haqidagi chuqur ekzistensial mulohazaga aylangan psixologik realizmning yuksak namunasi ekanligi ta‘kidlanadi. Tog‘ay Murod bosh qahramon Botir Firqa fojiasi orqali o‘z qalbiga qarshi yashalgan hayotda jismoniy o‘limdan avval sodir bo‘ladigan ma‘naviy o‘limni mohirlik bilan ochib beradi. Shu tariqa, roman qulagan mafkura sharpalari bilan kurashayotgan butun bir millatning ruhiy holati uchun kuchli allegoriyaga aylanadi.

Romanning 1993-yilda yozilgan “Otamdan qolgan dalalar” asaridan qariyb o‘n yil o‘tib nashr etilishi shunchaki tasodif emas, balki adib ijodidagi ongli va yetuk falsafiy o‘zgarishdan dalolat beradi. Agar avvalgi roman mustamlaka tizimiga qarshi qaratilgan ehtirosli, “vulqondek otilgan” dard ifodasi bo‘lsa, bu so‘nggi asar sovuqqonlik bilan amalga oshirilgan tahlil, ya‘ni tashqi zulmkorga emas, balki ichki yemirilishga, tizimga sherik bo‘lganlarning ma‘naviy tanazzuliga qaratilgan fojiaviy ko‘zgudir. “Otamdan qolgan dalalar” mustamlaka ostidagi xalqning nidosi sifatida tashqi dunyoga yo‘naltirilgan edi. “Bu dunyoda o‘lib bo‘lmaydi” esa tizimning bir bo‘lagi bo‘lgan Botir Firqa shaxsiga e‘tibor qaratadi va ziddiyatni deyarli to‘liq uning ichki olamiga ko‘chiradi. Bu ikki roman orasidagi vaqt oralig‘i O‘zbekiston mustaqilligining ilk o‘n yilligiga, ya‘ni tarix va milliy o‘zlik qayta anglayanayotgan davrga to‘g‘ri keladi. Demak, adib ijodidagi tashqi tanqiddan (tizim

jinoyatlari) ichki tavgaga (tizimga xizmat qilganlarning mas'uliyati) o'tish Murod boshlab bergan chuqurroq va murakkabroq milliy munozarani aks ettiradi: millat o'z o'tmishidagi fojialarda o'zining ishtiroki uchun qanday javob etilish Roman voqealari adabiyotshunos Dilmurod Qur'onov ta'biri bilan aytganda, "minglab 'Botir firqalar' oyoq qo'ygan zamin birdan yo'qolib, o'tmish va kelajak orasida muallaq turib qolgan bir davrda" yuz beradi. Bu ta'rif Sovet Ittifoqi parchalanganidan keyingi chuqur mafkuraviy bo'shliqni, yo'nalishni yo'qotish va sarosima holatini aniq ifodalaydi. Botir Firqa singari butun umrini bir g'oyaga xizmat qilishga bag'ishlagan insonlar uchun bu shunchaki siyosiy o'zgarish emas, balki butun borliqning barbod bo'lishi edi.

Asar sho'ro tuzumining "g'ayriinsoniy qiyofasi" va "dahshatli, fojiali voqealari"ni ayovsiz fosh etadi. Tog'ay Murod bu tuzumning mohiyatini bir necha muhim tarixiy nuqtalar orqali ochib beradi:

- **1933-yilgi ocharchilik:** Romanda tasvirlangan eng muhim tarixiy voqealardan biri – bu ocharchilik fojiasidir. Bu davrda tuzumning maqsadi "ocharchilikni tugatish emas, balki och qolganlarni tugatish" bo'lganligi achchiq istehzo bilan ko'rsatiladi. Ochlikdan o'lganlar eski hovuzga ko'milayotgan sahnada NKVD komandirining so'zlari totalitar mantiqning cho'qqisini namoyon etadi. Botir Firqa "Bular odam..." deya ikkilanganda, komandir: "Yo'q, ular ochdan o'lganlar. Ular Sovet hukumatiga qarshi ochdan o'lganlar", – deya javob beradi. Bu so'zlar inson hayotining mafkura oldida bir pul ekanligini, hatto o'lim ham siyosiy qurolga aylantirilganini ko'rsatadi.

- **Mafkuraning insoniylikdan ustunligi:** Roman davomida partiyaning mavhum mafkurasi (*mafkura*) fotiha o'qish kabi oddiy insoniy tuyg'ularni, mehr-shafqatni bostirishni talab qilgani qayta-qayta ta'kidlanadi. Botir Firqa ochlik qurbonlariga duo qilish istagini ichiga yutishga majbur bo'ladi, chunki uning "firqa" ekanligi, NKVD xodimlari kuzatib turgani bunga yo'l qo'ymaydi. Bu doimiy o'z-o'zini senzura dan o'tkazish va ma'naviy murosaga kelish holati uning qalbini asta-sekin kemirib boradi.

Shu bilan birga, Tog'ay Murod o'z romanini oddiy antikommunistik asarga aylantirishdan ongli ravishda qochadi. U tarixiy voqelikdan insonning mafkuraviy aldanishlarga qanchalik moyilligi va buning ma'naviy badali haqidagi abadiy dramani sahnalashtirish uchun bir vosita sifatida foydalanadi. Adib hech qachon "qizil" yozuvchi bo'lmagan; uning diqqat markazida doim mafkura emas, inson turgan. Romanning asosiy g'oyasi – "har qanday sharoitda o'z qalbiga quloq solib yashashga" da'vatdir. Bu shunchaki siyosiy chaqiriq emas, balki umumbashariy nasihatdir. Sho'ro tuzumi aniq bir tarixiy kontekst bo'lsa-da, Botir Firqaning fojiasi – o'z qalbini oxir-oqibat puch bo'lib chiqqan g'oyaga qurbon qilgan inson fojiasi – jahon adabiyotida ko'p uchraydigan arxetipik fojiadir. Demak, Murod sovet tajribasidan shaxsiy vijdonni har qanday totalitar e'tiqod tizimiga

bo‘ysundirishning xavflarini chuqur va keng qamrovli o‘rganish uchun kuchli, mahalliy lashtirilgan misol sifatida foydalanadi.

“Bu dunyoda o‘lib bo‘lmaydi” romanining markazida XX asr o‘zbek adabiyotidagi eng murakkab va fojiaiy obrazlardan biri – Botir Firqa turadi. Uning siymosida bir davrning yuksalishi va qulashi, bir insonning esa ma’naviy halokati mujassamlashgan.

Qahramonning ismining o‘ziyoq uning butun fojiasini oldindan aytib beradi. “Botir” so‘zi jasur, mard insonni anglatadi, “firqa” u xizmat qilgan partiyani, tizimni bildiradi. Bu ism uning umr bo‘yi davom etgan murosasiz ichki kurashining timsolidir. Aslida, roman “firqa”ning “Botir”ni qanday qilib asta-sekin va shafqatsizlarcha yo‘q qilgani haqidagi hikoyadir. Uning ichida ikki yolg‘iz inson yashaydi: biri – ishonch va e’tiqodlari sarobga aylanganidan yolg‘izlanib qolgan shaxs, ikkinchisi – qalbi va vijdoniga qarshi ish tutayotganidan azob chekayotgan inson.

19. Ildizlardagi qullik: Uning nasl-nasabi – “Qodir qulning chevarasi, Xolmat malayning nevarasi, Eson xizmatkorning bolasi” ekanligi uning xarakterini tushunish uchun kalit vazifasini o‘taydi. Bu uning nega bu nasliy zanjirlarni uzishga va’da bergan tuzumni dastlab shunchalik ishtiyoq bilan qabul qilganini tushuntiradi. Uning sadoqati ozodlikka bo‘lgan samimiy, garchi adashgan, umiddan tug‘ilgan edi.

20. Hokimiyat ijrosi: Qishloq sovetiga rais bo‘lgan ilk kunidanoq odamlarga: “Boringlar, meni kim ekanimni bilib kelinglar!” – deb buyruq berishi uning shunchaki bir rolni ijro etayotganini ko‘rsatadi. Uning shaxsiyati tug‘ma emas, balki tizim tomonidan yuklatilgan; bu uni yuqoriga ko‘targan tuzumga doimiy sadoqat namoyish etish harakatidir.

Botir Firqaning fojiasi uning e’tiqodi va insoniyligi o‘rtasidagi ziddiyat kuchaygan sari chuqurlashib boradi. Roman uning vijdoni uyg‘onib, o‘tmishdagi xatolarini birma-bir yodga olib, azoblanishini tasvirlaydi.

7. Yorilish nuqtalari: Uning insoniyligi va burchi to‘qnashgan bir qator muhim sahnalar mavjud. Ocharchilik qurbonlariga duo qilish istagini bo‘g‘ishi ; ko‘z yumishga majbur bo‘lgan adolatsizliklar uchun ichki iztiroblari ; va eng katta afsusi – To‘raqulovni janozasiz, “eski urf-odat” deb atab, dafn ettirgani. Bular ochiq isyon emas, balki qalbni ezuvchi, jim-jit murosaga kelish harakatlaridir.

8. Yolg‘izlik holati: Romanda uning yolg‘izligining ikki shakli tasvirlanadi: e’tiqodlarining puchga chiqqanidan kelib chiqadigan yolg‘izlik va o‘z vijdoni bilan urush holatida bo‘lgan insonning chuqurroq yolg‘izligi. Keksaligida, o‘zi xizmat qilgan tuzum tomonidan tashlab ketilganida, u kampiri va “o‘y-xayollar girdobi” bilan yolg‘iz qoladi.

9. Ekzistensial azob: Uning so‘nggi istagi o‘limdir, lekin u “bu dunyoda o‘lib bo‘lmashligini” anglaydi. Bu jismoniy imkonsizlik emas, balki ma’naviy imkonsizlikdir: o‘lim uning uyg‘ongan vijdoni hukmidan qutulish imkonini bermaydi. U o‘z hayotidagi

tanlovlarining butun yuki bilan yashashga mahkum etilgan.

Quyidagi jadval qahramon ichidagi markaziy ziddiyatni yaqqolroq tasavvur qilishga yordam beradi.

Tematik jihat	“Botir” (Tug‘ma insoniylik)	“Firqa” (Singdirilgan shaxsiyat)	Asardagi asosiy misol
Shaxsiyat	Oddiy, samimiy inson, ajdodlarining davomchisi	Hokimiyatni ijro etuvchi, qo‘rqituvchi rais	Qishloq sovetiga rais bo‘lgach, o‘zini tanitish uchun odamlarni sarson qilishi.
Axloq	Tug‘ma rahmdillik, duo qilish istagi, vijdon	NKVDdan qo‘rqish, mafkuraviy talablarni bajarish	Ocharchilik qurbonlariga fотиha o‘qishdan o‘zini tiyishi.
An‘ana	Xalq urf-odatlariga ichki hurmat, janozaning muqaddasligi	“Eski urf-odatlar”ga qarshi kurash, dinsizlikni targ‘ib qilish	To‘raqulovni janozasiz dafn etish haqida qaror chiqarishi.
Meros	Qilgan gunohlari uchun tavba qilish, ma’naviy poklanish istagi	O‘zini oqlash, tuzumga sodiqligini isbotlashga urinish	Keksaligida go‘rkovdan yozib olgan duoni yig‘lab o‘qishi.

Ushbu jadval Botir Firqaning ichki dunyosidagi parchalanish naqadar chuqur va keng qamrovli ekanligini ko‘rsatadi. Uning fojiasi shundaki, u hayotining har bir jabhasida o‘zining asl mohiyati – “Botir”ni “Firqa”ga qurbon qilishga majbur bo‘lgan va bu oxir-oqibat uni ma’naviy halokatga olib kelgan.

Tog‘ay Murodning nasri shunchaki voqealarni bayon qilishdan iborat emas, u o‘ziga xos ohang, ritm va ruhga ega bo‘lgan adabiy hodisadir. Uning uslubi o‘zbek adabiyotida yangi sahifa ochgan va uning asarlarini boshqa hech bir ijodkornikiga o‘xshamaydigan darajada o‘ziga xos qilgan.

Adabiyotshunos Dilmurod Quronov Tog‘ay Murod nasrining betakror musiqaviyligini *xirgoyiga* (mayin, ohangdor pichirlab kuylash) o‘xshatadi. O‘zbek xalq dostonlariga xos ritmlardan oziqlangan bu uslub o‘quvchini voqelikning hissiy olamiga olib kiradigan lirik, afsunomuz muhit yaratadi. Uning asarlarini o‘qiganda shunchaki ma’lumot olmaysiz, balki qahramonlarning yurak urishini, tabiatning nafasini, so‘zlarning ichki ohangini his qilasiz.

Murodning daholigi shunchaki xalq maqollaridan foydalanishda emas, balki dunyoni xalq nigohi bilan ko'rish va xalqona mushohada yuritishida (*xalqona mushohada*) namoyon bo'ladi. Uning nasri xalq *haqidagi* adabiyotga emas, balki xalqning o'zining asl ovozigga o'xshaydi. Shevalarga xos so'zlar va mahalliy nutq ohanglaridan unumli foydalanishi uning hikoyalarini aniq bir madaniy zaminda mustahkam ildiz otishini ta'minlaydi.

- **Ixcham va sermazmun til:** Murodning uslubi sodda, ixcham va mazmundor (*sodda, ixcham va mazmundor*) deb ta'riflanadi. U Abdulla Qahhor singari har bir so'zga tagma'no yuklaydi, natijada aytilmagan so'zlar aytilganlari kabi muhim bo'lgan nasr yaratiladi. Uning asarlarida bir so'z ortida yana bir necha so'z yashiringandek tuyuladi.

- **Zamonaviylashtirilgan *saj'*:** Tahlilda uning qofiyali nasrdan foydalanishi, ya'ni mumtoz adabiyotdagi *saj'* san'atining zamonaviy talqinini yaratganiga alohida e'tibor qaratish lozim. Bu uslub matnga o'ziga xos ritm va poetik sifat bag'ishlaydi va zamonaviy o'zbek adabiyotida mutlaqo yangi hodisa hisoblanadi.

Hikoya qilishda tabiat Botir Firqaning ichki holatini aks ettiruvchi ko'zgu vazifasini o'taydi. Kuz va so'nayotgan nur motivining qayta-qayta tilga olinishi uning ma'naviy tanazzuli va yaqinlashib kelayotgan oqibatini ramziy ifodalaydi: "Dunyo kuz bo'ldi. Dunyo xazon bo'ldi. Botir firqani ko'ngli... kuzdan-da kuz bo'ldi. Botir firqani ko'ngli xazon-da xazon bo'ldi". Ushbu psixologik parallelizm Murod poetik arsenalining asosiy unsurlaridan biri bo'lib, ichki fojiani tashqi olamga ko'chiradi.

Tog'ay Murodning uslubiy tanlovlari shunchaki estetik bezak emas; ular siyosiy va madaniy o'zlikni tiklash harakatidir. U o'zining zamonaviy romanini o'zbek og'zaki ijodining qadimiy shakllariga asoslab, sovet davrida majburan singdirilgan "sotsialistik realizm"dan yuz o'giradi va o'zbek adabiyotini uning asl, mustamlakadan avvalgi poydevoriga qayta quradi. Sovet adabiy ta'limoti ma'lum bir mafkuraviy uslubni talab qilgan. Murodning uslubi esa doimo o'ziga xos, takrorlanmas va chuqur milliy deb ta'riflanadi. Tanqidchilar uning hech qachon "qizil" yozuvchi bo'lmaganini ta'kidlashadi. Uning *xirgoyi*, dostonimon qurilishi, xalqona tafakkur kabi uslublari sovet davridan ancha oldingi mahalliy o'zbek an'alaridan kelib chiqqan. Shunday ekan, uning uslubiy inqilobi ayni paytda madaniy dekolonizatsiya shaklidir. U shunchaki yangi hikoya aytmayapti; u hikoya aytishning yangi, ayni paytda qadimiy usulini yaratmoqda va shu orqali o'zbek adabiy ovozi yuksaklikka erishish uchun tashqi andozalarga muhtoj emasligini isbotlamoqda.

"Bu dunyoda o'lib bo'lmaydi" romani o'zining ko'p qatlamli g'oyalari bilan ajralib turadi. Asar shunchaki bir insonning fojiasi haqida emas, balki butun bir davrning ma'naviy inqirozi, inson va tuzum, vijdon va burch o'rtasidagi abadiy kurash haqidagi falsafiy mushohadadir.

Romanning markaziy, o‘zgarmas axloqiy o‘qi bu – *vijdon* tushunchasidir. Aynan shu kuch oxir-oqibat Botir Firqani sindiradi va barcha xatti-harakatlar baholanadigan yagona mezoniga aylanadi. Tanqidchi Ozod Sharafiddinov ta’kidlaganidek, “Vijdon masalasi ko‘p qirrali, inson hayotining, jamiyat turmushining hamma tomonlari bilan bog‘liq masala”dir. Roman ushbu haqiqatning kuchli adabiy tadqiqidir. Botir Firqa butun umri davomida o‘z vijdonini partiyaviy burch, mansab va qo‘rquv ostiga ko‘mishga harakat qiladi. Ammo keksaligida, barcha tashqi tayanchlar yo‘qolganida, vijdon uning yagona va eng ayovsiz hakamiga aylanadi. Uning tavbasi, yig‘isi va azobi vijdondan qochib bo‘lmasligini isbotlaydi.

Asar bir inson fojiasiga qaratilgan bo‘lsa-da, aslida u “XX asr o‘zbek ziyolilarining ko‘rgiliklari, dard-alamlari, fojialari” haqidagi hikoyadir. Botir Firqa – bu arxetip, monolit tuzum tomonidan shakllantirilgan, ishlatilgan va oxir-oqibat chetga surib qo‘yilgan butun bir avlodning umumlashtirilgan obrazidir. Uning taqdiri – millat taqdirining kichraytirilgan ko‘rinishidir. Romandagi Rajabov, Mirzo Madiyev singari “buqalamun” obrazlar bu fojining faqat Botir Firqaga xos emasligini, balki butun bir tizimni qamrab olgan ma’naviy kasallik ekanligini ko‘rsatadi. Bu odamlar o‘z shaxsiyatini, qadriyatlarini mansab va imtiyozlarga almashtirgan, natijada o‘zligini yo‘qotgan avlod vakillaridir.

Romanning sarlavhasi chuqur falsafiy ma’noga ega. “Bu dunyoda o‘lib bo‘lmaydi” – bu inson shunchaki yo‘q bo‘lib keta olmasligi va o‘z hayoti oqibatlaridan qochib qutula olmasligini anglatadi. Xotira, aybdorlik hissi va tarix yo‘qolmaydi. Haqiqiy o‘lim nafasning to‘xtashi emas, balki qalbning o‘lishidir va Botir Firqa uchun bu holat roman yakunidan ancha oldin sodir bo‘lgan edi. Uning jismoniy mavjudligi bir muncha vaqt davom etayotgan bo‘lsa-da, u aslida arosatda qolgan, o‘z insoniyligining sharpasi bilan yuzma-yuz kelishga majbur bo‘lgan tirik murdaga aylanadi. Uning o‘limni orzu qilishi, lekin o‘la olmasligi uning jismoniy emas, balki ma’naviy jazosidir. U o‘z gunohlarining to‘liq yukini his qilib, vijdon azobida yashashga mahkum etilgan. Bu dunyoda jismonan o‘lish mumkin, lekin o‘z xotirang va vijdoring oldida hech qachon “o‘lib” qutulib bo‘lmaydi.

Tog‘ay Murodning “Bu dunyoda o‘lib bo‘lmaydi” romani o‘zbek adabiyotining monumental asari sifatida o‘z o‘rniga ega. U bir vaqtning o‘zida totalitar o‘tmishga nisbatan keskin ayblovnoma va inson qalbining o‘z-o‘zi bilan yuzlashuvi haqidagi abadiy, umumbashariy dramadir. Asar tahlili shuni ko‘rsatadiki, Tog‘ay Murod o‘zining so‘nggi romani orqali shunchaki tarixiy voqealarni tasvirlabgina qolmay, balki inson ruhining eng chuqur va ziddiyatli qatlamlariga kirib boradi.

Romanning dolzarbligi bugungi kunda ham o‘z kuchini yo‘qotmagan. U shaxsiy vijdonni qurbon qilishni talab qiladigan mafkuralarning jozibali aldovlariga qarshi kuchli ogohlantirish bo‘lib xizmat qiladi. Asar Kafka yoki Kamyuning ba’zi asarlari singari

o‘quvchini “hayot ma’nisizligi” haqidagi qora chohga tushirib yubormaydi. Aksincha, u har qanday sharoitda o‘z qalbining nuri bilan haqiqiy va vijdonan yashashga bo‘lgan kuchli da’vatdir. Botir Firqaning fojiasi – bu o‘z qalbiga xiyonat qilishning oqibati nima bo‘lishini ko‘rsatuvchi darslikdir.

Tog‘ay Murod o‘zining ushbu so‘nggi, yurakni larzaga soluvchi asari orqali oson javoblar taklif qilmaydi. Buning o‘rniga, u o‘quvchini chuqur va bezovta qiluvchi haqiqat bilan yuzma-yuz qoldiradi: eng og‘ir janglar inson qalbi ichida kechadi va o‘z vijdoni mahkamasida biz o‘zimizga chiqargan hukmdan boshqa yakuniy hukm yo‘q. Bu dunyoda insonni yo‘q qilish mumkin, lekin u shunchaki o‘lib, o‘z hayotining hikoyasidan qochib qutula olmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tog‘ay Murod – o‘zbekning oriyati timsoli - Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги - расмий хабарлар, тезкор янгиликлар, тахлилий-танқидий материаллар, қонун ҳужжатлари, фото ва видеорепортажлар, https://uza.uz/uz/posts/togay-murod-ozbekning-oriyati-timsoli_563934
2. TOG‘AY MUROD ASARLARIDA MILLIYLIKNING TARANNUM ETILISHI - Zenodo, <https://zenodo.org/records/6543139>
3. Men qaytib kelaman (Tog‘ay Murod zamondoshlari xotirasida) - Ziyouz.com, <https://n.ziyouz.com/library/category/28-adabiy-esdaliklar-xotiralar?download=93:men-qaytib-kelaman-tog-ay-murod-zamondoshlari-xotirasida>
4. Tog‘ay murod asarlarida. SA‘DULLAEVA SH - Library SamDU UF, <https://kutubxona.samduuf.uz/download/2505>
5. Abdulla Qodiriy nomli Davlat mukofoti laureati, O‘zbekiston ... - ARM, <http://arm.sammoi.uz/library/download/60>
6. Tog‘ay Murod. Bu dunyoda o‘lib bo‘lmaydi - YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=Ai-nDkEqPzY>
7. TOG‘AY MUROD XIRGOYILARI QALBLARNI ... - Ziyouz.com, <https://n.ziyouz.com/library/category/24-ilmiy-tarixiy-adabiy-maqolalar-risolalar?download=1630:dilmurod-quronov-va-b-tog-ay-murod-xirgoyilari>
8. Bibi Robia Saidova. Tog‘ay Murodning “Bu dunyoda o‘lib bo‘lmaydi” romanida dunyo va qalb murosasizligi | Xurshid Davron kutubxonasi, <https://kh-davron.uz/kutubxona/uzbek/bibi-robiasaidova-togay-murodning-bu-dunyoda-olib-bolmaydi-romanida-dunyo-va-qalb-murosasizligi.html>

9. Bu dunyoda o'lib bo'lmaydi. Tog'ay Murod - Asarlar.uz, <https://asarlar.uz/kitob/bu-dunyoda-olib-bolmaydi>
10. View of TOG'AY MUROD ASARLARIDA OBRAZLAR POETIKASI ..., <https://interonconf.org/index.php/iisrc/article/view/12489/10565>
11. PEDAGOGIKA INSTITUTI - Jizzax davlat pedagogika universiteti, <https://jdpu.uz/wp-content/uploads/2022/11/maxsus-1-sonb.pdf>
12. 2024-yil. 14-son - Til va adabiyot ta'limi, https://tilvaadabiyot.uz/f/14-son_2024-yil_til_va_adabiyotuz_1.pdf
13. TOG'AY MUROD ASARLARIDA DIALEKTIZMLARNING IFODALANISHI | MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH, <https://interonconf.org/index.php/ger/article/view/7340>
14. (PDF) Current aspects of teaching stories and novels of togay murad - ResearchGate, https://www.researchgate.net/publication/374496264_Current_aspects_of_teaching_stories_and_novels_of_togay_murad